

**Fluitenberg, Pesse &
Noordscheschut (Dr.)**

Een Archeologisch
Bureauonderzoek
Pesse

Steekproef-rapport 2006-10/03B

*Fluitenberg, Pesse & Noordscheschut (Dr.)
Een Archeologisch Bureauonderzoek Pesse*

Een onderzoek in opdracht van
Gemeente Hoogeveen

Steekproefrapport 2006-10/03B
ISSN 1871-269X
auteur: drs. A. Vissinga
senior archeoloog: dr. J. Jelsma

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door de
Steekproef, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef BV, Zuidhorn, januari 2007

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder
bronvermelding.

De Steekproef aanvaardt geen aansprakelijkheid
voor eventuele schade voortvloeiend uit de
toepassing van de adviezen of het gebruik van de
resultaten van dit onderzoek.

De Steekproef BV
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn

<i>telefoon</i>	050 - 5779784
<i>fax</i>	050 - 5779786
<i>internet</i>	www.desteekproef.nl
<i>e-mail</i>	info@desteekproef.nl
<i>kvk</i>	02067214

Inhoud

Samenvatting

1. Inleiding	1
1.1 Aanleiding en doel	1
1.2 Locatie en administratieve gegevens	1
2. Bureauonderzoek	3
2.1 Bronnen	3
2.2 Resultaten bureauonderzoek	4
2.2.1 Sedimentologie en bodem	4
2.2.2 Historische Geografie	4
2.2.3 Actueel Hoogtebestand Nederland	6
2.2.4 Archeologie	6
2.3 Archeologisch verwachtingsmodel	9
3. Conclusies en advies	10

Samenvatting

In opdracht van Gemeente Hoogeveen is voor drie kernen binnen de gemeente Hoogeveen, te weten Fluitenberg, Pesse en Noordscheschut, een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd om een archeologisch verwachtingsmodel voor deze plangebieden op te stellen.

Tijdens het bureauonderzoek is duidelijk geworden dat de bewoningsgeschiedenis Pesse in ieder geval terug gaat tot in het Mesolithicum en het Neolithicum. De bekendste vondst is misschien wel de 8000 jaar oude, uit een dennenboom vervaardigde, boomstamkano van Pesse. De kans bestaat dat bij graafwerkzaamheden intacte bodems verstoord zullen worden en daarmee ook eventueel aanwezige archeologische grondsporen. Geadviseerd wordt om voorafgaand aan eventuele graafwerkzaamheden in zones met een hoge en middelhoge trefkans op de IKA W een archeologisch vervolgonderzoek uit te laten voeren in de vorm van een inventariserend archeologisch veldonderzoek. Hiermee kan de opbouw van de bodem in kaart worden gebracht en een uitspraak gedaan worden over de kans op archeologische waarden binnen het onderzochte terrein. Voor gebieden met een lage trefkans op archeologische waarden op de IKA W wordt geen vervolgonderzoek noodzakelijk geacht. Archeologisch vervolgonderzoek is ook niet noodzakelijk voor de reeds bebouwde locaties en ook niet voor de terreinen waar reeds eerder archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

In opdracht van Gemeente Hoogeveen, vertegenwoordigd door de heer drs. H.G.J. Mein, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de dorpen Fluitenberg, Pesse en Noordscheschut. De aanleiding voor het onderzoek is de herziening van de bestemmingsplannen.

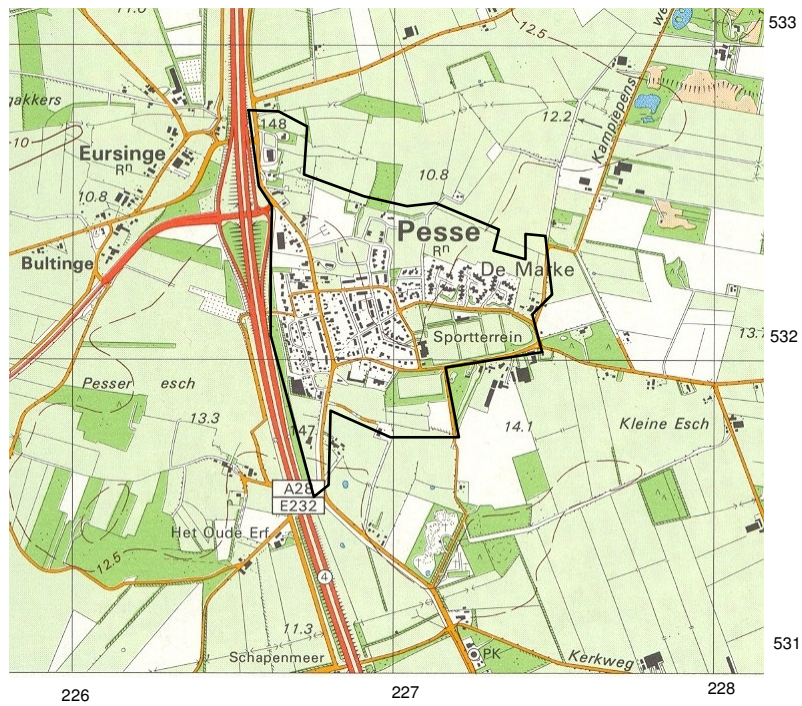
Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel van de gebieden aan de hand van beschikbare fysisch geografische, archeologische en historisch geografische informatie. Daarnaast kan het archeologisch verwachtingsmodel als aanzet dienen tot eventueel archeologisch vervolgonderzoek.

1.2 Locaties en administratieve gegevens

Het plangebied van Pesse ligt ten oosten van de A28 en omvat het bebouwde gebied vanaf de Beilerstraat in het noordoosten en de Bossemaat in het noorden. De oostelijke grens van het plangebied wordt gevormd door de Kampiepensweg en Oostering is de zuidelijke grens. Het industrieterrein tussen de A28 en de Dorpsstraat maakt tevens deel uit van het plangebied (zie Figuren 1 en 2). Het onderzoeksterrein ligt ongeveer op een hoogte tussen de 10,8 en 12,5 m boven het NAP.

Tabel 1. Pesse. Administratieve gegevens van het plangebied.

Provincie:	Drenthe
Gemeente	Hoogeveen
Plaats:	Fluitenberg, Pesse & Noordscheschut
Kaartblad:	17
RD-coördinaten:	Pesse: 226,767/531,572 - 226,564/532,816 227,137/532,496 - 227,119/531,996
Opdrachtgever	Gemeente Hoogeveen
ISSN-nr.	1871 - 269X
Steekproef projectcode	2006-10/03B

Figuur 1. Pesse. Plangebied Pesse. Het onderzoeksterrein is zwart omlijnd. [Naar: ANWB, 2002. *Topografische Atlas Nederland 1:50000*. ANWB bv, Den Haag].

Figuur 2. Pesse. Luchtfoto van het plangebied Pesse. Met een rode lijn is de begrenzing van het plangebied aangegeven. [Naar: GoogleEarth - 4.0.2091, 2006].

2. Bureauonderzoek

2.1 Bronnen

Voor het bureau-onderzoek is de bestaande relevante kennis van de onderzoekslocatie verzameld. Daartoe zijn de onderstaande bronnen geraadpleegd.

Tabel 2: Pesse. Geraadpleegde bronnen

Adviesdienst Geo-Informatie. <i>Actuele Hoogtebestand Nederland</i> . [www.ahn.nl]
ARCHIS Informatiesysteem: Centraal Archeologisch Archief (CAA) en het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor Archeologie Cultuurlandschap en Monumenten (RACM).
Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) (ROB).
Nijland, G., R.J. de Lange en J.C. Smittenberg 1982. <i>Milieukartering Drenthe 1974-1978. III Fysische Geografie. Bijlage II: Fysisch Geografische Kaart van Drenthe schaal 1:50000</i> . Rapport Provinciale Planologische Dienst van Drenthe, Assen.
Spek, Th., 1998. Typologie van historische nederzettingen in Drenthe. Ongepubliceerd manuscript.
Stichting voor Bodemkartering, 1983. <i>Geomorfologische Kaart van Nederland 1:50000. Blad 17-18</i> . StiBoKa, Wageningen.
Stichting voor Bodemkartering, 1991. <i>Bodemkaart van Nederland 1:50000. Blad 17</i> . StiBoKa, Wageningen.
Topografische Dienst 1995. <i>Grote Provincie Atlas Drenthe 1:25000</i> . Tweede editie. Groningen, Wolters-Noordhoff Atlasproducties.
Uitgeverij Nieuwland, 2006. <i>Grote Historische Topografische Atlas ±1898-1928. Drenthe 1 : 25.000</i> . Uitgeverij Nieuwland, Tilburg.
Versfelt, H.J. & M. Schoot, 2001. <i>De Franse kaarten van Drenthe en de noordelijke kust 1811-1813</i> . Heveskes Uitgevers, Groningen.
Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. <i>De Atlas van Huguenin: Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland 1819-1829</i> . Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam.
Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. <i>Grote Historische Atlas van Nederland deel 2: Noord-Nederland 1851-1855, schaal 1:50000</i> . Wolters-Noordhoff, Groningen.
De Woonomgeving, www.dewoonomgeving.nl - Oude Kadasterkaarten

2.2 Resultaten bureauonderzoek

2.2.1 Sedimentologie en bodem

De bodem ten noorden van Pesse is op de Bodemkaart van Nederland 1:50000¹ (blad 17) gekarteerd als een veldpodzolgrond met leemarm en zwak lemig fijn zand (classificatie Hn21 met grondwatertrap V). In het centrum van Pesse (voornamelijk in het oosten) bevindt zich een strook grond waarvan de bodem is gekarteerd als een looppodzolgrond met leemarm en lemig fijn zand (classificatie cY21 met grondwatertrap VII: gemiddelde hoogste grondwaterstand minder dan 80 cm en gemiddeld laagste grondwaterstand meer dan 160 cm beneden het maaiveld). Een deel van het centrum van Pesse en de bodem ten westen en zuiden van het dorp is gekarteerd als een hoge zwarte enkeerdgrond (esdek) met lemig fijn zand en plaatselijk met keileem beginnend tussen de 40 en 120 cm beneden het maaiveld en ten minste 20 cm dik (classificatie zEZ23_x met grondwatertrap VII). Volgens de Geomorfologische Kaart van Nederland 1:50000 (blad 17-18)² ligt Pesse op een relatief hooggelegen, zwak golvende grondmorene bedekt met dekzand, al dan niet met welvingen (classificatie 3L2a). Ten westen van Pesse een dekzandrug - al dan niet bedekt met een oud bouwlanddek (classificatie 4K14). De Fysisch Geografische Kaart van Drenthe³ geeft aan dat de ondergrond rondom Pesse is ontstaan als een vlakte met microreliëf binnen een niveo-eolische dekzandafzetting zonder grondmorene of premorenaal binnen 120 cm beneden het maaiveld (classificatie Nv1).

2.2.2 Historische Geografie

Op de Franse kaarten van Drenthe⁴ is Pesse aangegeven als Pessen. In deze periode was de westkant van Pesse voornamelijk bebouwd terwijl in het oosten van het huidige plangebied een dorp 'Ostern' is gekarteerd. Tussen beide dorpen liggen diverse wegen met weilanden en

¹ Stichting voor Bodemkartering, 1991. *Bodemkaart van Nederland 1:50000. Blad 17*. StiBoKa, Wageningen.

² Stichting voor Bodemkartering, 1983. *Geomorfologische Kaart van Nederland 1:50000. Blad 17-18*. StiBoKa, Wageningen.

³ Nijland, G., R.J. de Lange en J.C. Smittenberg 1982. *Milieukartering Drenthe 1974-1978. III Fysische Geografie. Bijlage II: Fysisch Geografische Kaart van Drenthe schaal 1:50000*. Rapport Provinciale Planologische Dienst van Drenthe, Assen.

⁴ Versfelt, H.J. & M. Schoot, 2001. *De Franse kaarten van Drenthe en de noordelijke kust 1811-1813*. Heveskes Uitgevers, Groningen.

akkers. Ook op de Atlas van Huguenin⁵ liggen tussen beide dorpen akkers en weilanden. Op de kadastrale kaarten van de Woonomgeving⁶ is te zien dat de bebouwing van Pesse zich voornamelijk concentreert in de omgeving van de Dorpsstraat. De bebouwing van Oostering ligt rondom de huidige straat Oostering. Tot voorbij 1902 (de kaart van de Grote Historische topografische Atlas van Drenthe⁷) blijven beide dorpen van elkaar gescheiden door weilanden en akkers. Ook het aantal huizen neemt niet noemenswaardig toe (zie Figuur 3).

Figuur 3. Pesse: Uitsnede uit de Grote Historische Topografische Atlas [Naar: Uitgeverij Nieuwland, 2006. *Grote Historische Topografische Atlas ±1898-1928. Drenthe 1 : 25.000.* Uitgeverij Nieuwland, Tilburg.]

⁵ Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De Atlas van Huguenin: Militair-topografische kaarten van Noord-Nederland 1819-1829.* Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam.

⁶ De Woonomgeving, www.dewoonomgeving.nl - Oude Kadasterkaarten.

⁷ Uitgeverij Nieuwland, 2006. *Grote Historische Topografische Atlas ±1898-1928. Drenthe 1 : 25.000.* Uitgeverij Nieuwland, Tilburg.

2.2.3 Actueel Hoogtebestand Nederland

Voor het bureauonderzoek is ook gebruik gemaakt van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN). De AHN is een gedetailleerde hoogtebeschrijving van het maaiveldoppervlak, ingewonnen met behulp van “remote sensing” technieken. Door de hoogtes van het maaiveld te combineren met bekende historische gegevens en archeologische waarnemingen kan een gespecificeerde verwachting opgesteld en bijgesteld worden.

Het plangebied van Pesse is grotendeels bebouwd. Door de bebouwing ontstaan op de AHN grote variaties in maaiveldhoogtes. Door deze verschillen kan moeilijk een duidelijk beeld verkregen worden van de bodemhoogtes en eventuele verhogingen in een plangebied. Het gebruik van de AHN voor het plangebied van Pesse levert derhalve geen bruikbare informatie op om het verwachtingsmodel bij te stellen of aan te passen.

2.2.4 Archeologie

Op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) heeft het plangebied van Pesse een middelhoge en hoge trefkans op archeologische waarden (zie Figuur 4). Binnen de grenzen van het plangebied is één terrein van hoge archeologische waarde bekend binnen het CMA van de RACM. Het gaat hier om het dorp Pesse (Oostering), zoals weergegeven op de topografische militaire kaart van 1853. Pesse is een oud esdorp, onder de kern bevinden zich mogelijk sporen van vroegere bewoning⁸. De Pesser Esch is sterk aangetast door de snelweg A28 en de autoweg Pesse-Meppel, die er dwars doorheen lopen. Aan de oostkant van de snelweg is het essenlandschap vrijwel geheel verdwenen onder de nieuwbouw van Pesse. Hoewel het grootste gedeelte van de es vernietigd is zijn hier meerdere vindplaatsen uit de ijzertijd en de Middeleeuwen bekend, waarvan enkele zijn opgegraven⁹. Binnen de grenzen van het plangebied zijn meerdere archeologische vondstmeldingen gedaan aan het CAA van de RACM. Veel van deze vondsten zijn gedaan als oppervlakte vondsten. Een overzicht hiervan is weergegeven in Tabel 3 en Figuur 4. Eén van de bekendste vondsten van

⁸ Spek, Th., 1998. Typologie van historische nederzettingen in Drenthe. Ongepubliceerd manuscript.

⁹ Spek, T. & A. Ufkes. 1995. *Archeologie en Cultuurhistorie van Essen in de Provincie Drenthe. Inventarisatie, waardering en aanbevelingen ten behoeve van het stimuleringsbeleid bodembeschermingsgebieden*. Wageningen/Groningen.

Pesse is de houten boomstamkano. Deze is met behulp van de C14 methode op 8000 jaar oud gedateerd. De kano is ongeveer 300 m ten zuiden van het plangebied gevonden bij de aanleg van de weg van Eursinge naar Hoogeveen.

Tabel 3. Fluitenberg, Pesse & Noordscheschut: In ARCHIS vermelde vondsten in de omgeving van het plangebied Pesse (zie ook Figuur 4).

CMA/CAA-nrs.	Datering	Omschrijving	RD-coördinaten
CMA			
14492 (17C-023)	Middeleeuwen 450 - 1500 nC	Esdorp Pesse (militaire kaart 1853)	227,333/532,076
15318 (17C-025)	Late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd: 1050 - 1950 nC	Pesse op militaire kaart 1853.	226,440/531,629
CAA			
369 (17CN-12)	Neolithicum midden - bronstijd 4200 - 800 vC	Fels Rechtheckbeil (3x)	227,300/532,300
33649 (17CN-15)	Middeleeuwen vroeg C - Middeleeuwen laat A 725 - 1250 nC	Opgraving van nederzetting met oa. 30 huisplattegronden	227,080/531,920
300324 (17CN-24)	Neolithicum 5300 - 2000 vC	Aardewerk & vuursteen (spits en schrabber)	226,780/532,850
300042 (17CN-39)	Mesolithicum - Neolithicum 8800 - 2000 vC	Veel vuursteen en aardewerk	226,680/532,800
300041 (17CN-39)	Neolithicum midden - ijzertijd 4200 - 12 vC	Aardewerk, vuursteen en maalsteen	226,675/532,800
238273 (17CN-16)	ijzertijd - Middeleeuwen vroeg 800 vC - 1050 nC	Opgraving met oa. aardewerk en huizen	226,570/532,150
45310 (17CN-80)	onbekend	Vuursteen - afslag	227,175/532,537
57561 (17CN-83)	bronstijd - ijzertijd 2000 - 12 vC	Vuursteen en aardewerk Opgraving met oa.	227,400/532,300
55688 (17CN-82)	Neolithicum - Nieuwe Tijd 5300 vC - 1950 nC	vuursteen en aardewerk Aardewerk en vuursteen	226,875/531,875
402958 (17CN-84)	Paleolithicum laat - Middeleeuwen 35000 C14 - 1500 nC		226,347/532,352

2.3 Archeologisch verwachtingsmodel

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek is het slechts mogelijk een globale verwachting aan te geven wat er aan sporen en structuren verwacht kan worden binnen de kern van Pesse.

Binnen de grenzen van het plangebied Pesse zijn in het verleden een groot aantal vondsten gedaan. Het gaat hier om vondsten die voornamelijk gedaan zijn onder de essen van Pesse. Hoewel een gedeelte van de es verstoord is door de aanleg van de A28 en woningbouw ten oosten van de snelweg zijn in het verleden verscheidene nederzettingsresten opgegraven. Ook in de bodem van de nog niet onderzochte gedeelten bestaat de kans dat hier archeologische grondsporen aanwezig zijn. Vondsten die hiermee geassocieerd kunnen worden zijn verbrand en bewerkt vuursteen, aardewerk, houtskool en eventuele haardkuilen. Deze zullen voornamelijk afkomstig zijn uit de periode Mesolithicum tot en met de Middeleeuwen. Vondsten uit het Paleolithicum zijn echter niet uit te sluiten.

3 Conclusies en advies

Binnen het plangebied ligt een terrein van hoge archeologische waarde. Het gaat hier om de middeleeuwse kern van Pesse (Oostering). Onder deze kern worden sporen verwacht van de Vroege tot Late Middeleeuwen. Pesse is een oud esdorp. Esdorpen kenden een lange continue bewoningsgeschiedenis waardoor ook archeologische waarden uit eerdere perioden niet zijn uit te sluiten. In het verleden hebben verscheidene opgravingen plaatsgevonden waarbij huisplattegronden zijn waargenomen en grote aantallen vondsten zijn gedaan. Ook zijn op diverse locaties losse vondsten gedaan aan het oppervlak. De kans bestaat dat ook binnen de nog niet onderzochte delen van Pesse archeologische waarden aanwezig zijn.

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek is er geen aanleiding om de verwachting van de IKAW aan te passen. Voor het plangebied Pesse blijft de op de IKAW aangegeven hoge en middelhoge trefkans op archeologische grondsporen gehandhaafd. Geadviseerd wordt om voorafgaand aan geplande graafwerkzaamheden archeologisch vervolgonderzoek uit te laten voeren in de vorm van een inventariserend archeologisch veldonderzoek. Archeologisch vervolgonderzoek wordt niet noodzakelijk geacht voor de reeds bebouwde locaties en ook niet voor de terreinen waar reeds eerder archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden.

Het archeologisch onderzoek dient verricht te worden door een door het CvAK erkend bedrijf (zie www.sikb.nl) en volgens de richtlijnen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) en de provincie Drenthe.